

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Program zajęć rozszerzających z matematyki

w ramach projektu „Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne”

na okres od 01.12.2010r. do 30.06.2013r

w Zespole Szkół Zawodowych im. Ks. Stanisława Staszica w Chełmie

Projekt realizowany przez Uniwersytet Rzeszowski w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim oraz Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Chełmie

Centralne Biuro Projektu, Uniwersytet Rzeszowski ul. Rejtana 16a, 35-959 Rzeszów tel. 17 8721304, faks 17 8721281

I. WSTĘP

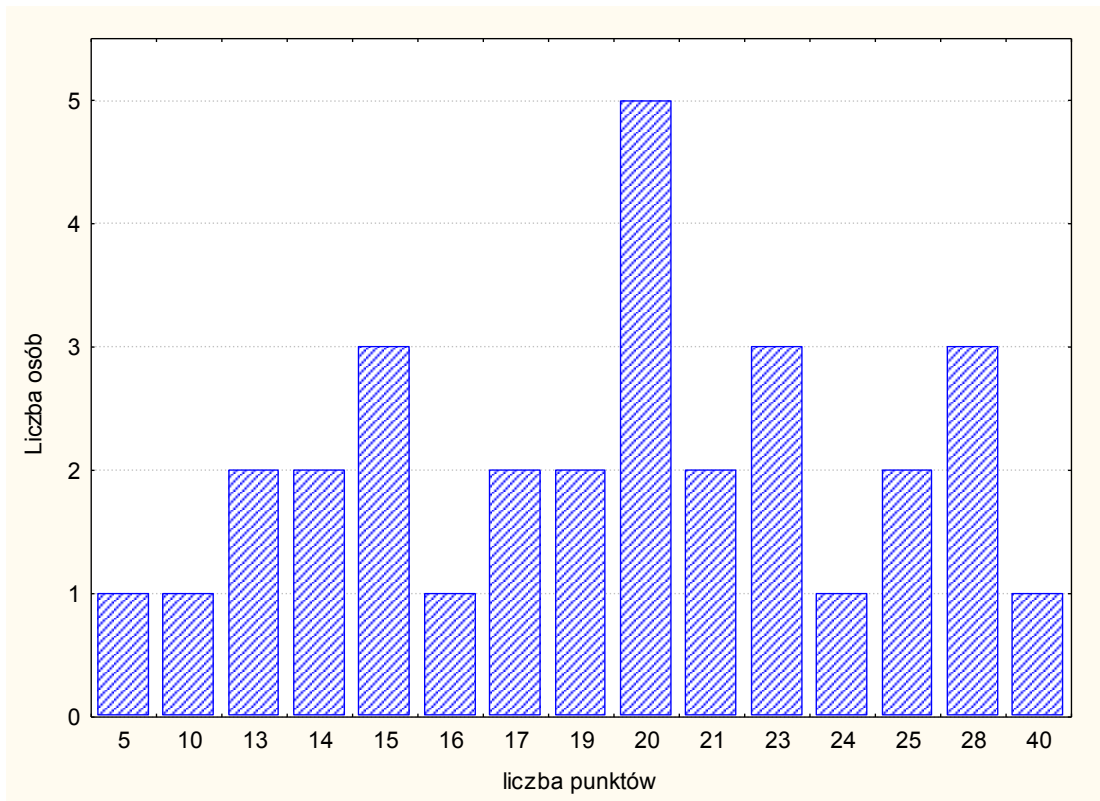
Statystyczny uczeń klasy trzeciej gimnazjum z województwa lubelskiego rozwiązujący arkusz standardowy uzyskał na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej 23,85 punktu, co stanowi 47,70% punktów możliwych do uzyskania. Środkowy uczeń rozkładu uporządkowanego rosnąco uzyskał 23 punkty (mediana). Najczęstszy wynik (modalna) to 19 punktów. Najniższy wynik na egzaminie to 1 punkt, a najwyższy to 50 punktów.

W rekrutacji do zajęć rozszerzających w ramach projektu „Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne” w Zespół Szkół Zawodowych nr 5 im. Stanisława Staszica w Chełmie wzięło udział 31 osób. Uczniowie ci uzyskali na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej średnio 19,71 punktów, co stanowi 39,42% punktów możliwych do uzyskania. Jest to wynik nieznacznie niższy od wyniku województwa lubelskiego. Środkowy uczeń rozkładu uporządkowanego rosnąco uzyskał 20 punkty (mediana). Najniższy wynik na egzaminie to 5 punktów, a najwyższy to 40 punktów.

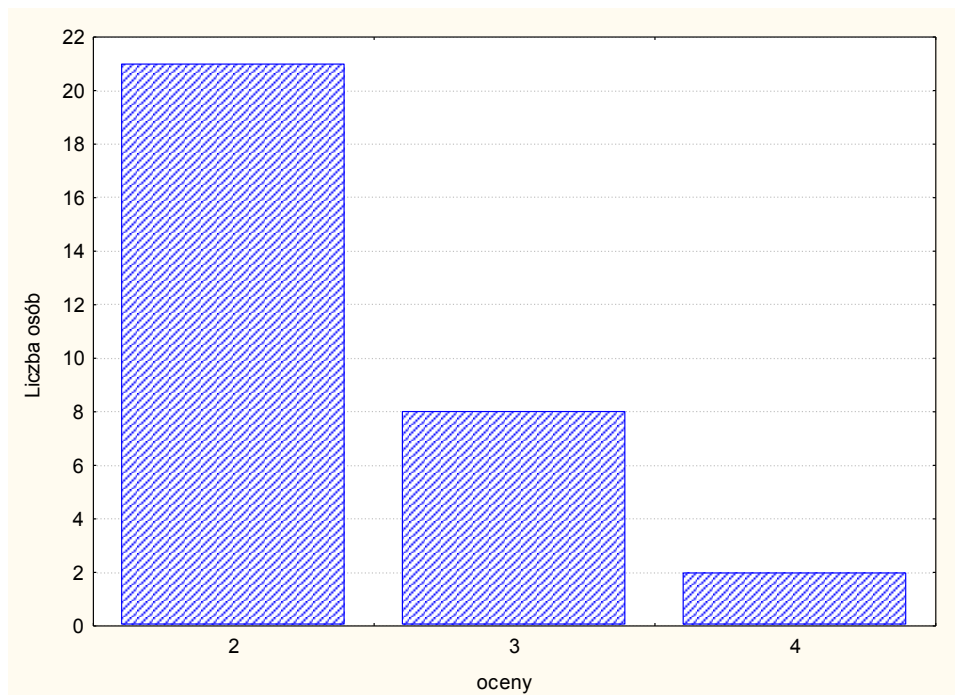
Tabela 1. Podstawowe miary statystyczne dotyczące części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Podstawowe miary statystyczne	Województwo lubelskie		Zespół Szkół Zawodowych nr 5 w Chełmie	
	punkty	procent	punkty	procent
Średni wynik	23,85	47,70	19,71	39,42
Mediana	23	46	20	40
Wynik najniższy	1	2	5	10
Wynik najwyższy	50	100	40	80
Odchylenie standardowe	9,59	19,19	6,56	13,12

Rysunek 1 przedstawia liczbę uczniów Zespołu Szkół Zawodowych nr 5 im. Stanisława Staszica w Chełmie, którzy uzyskali na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej określoną liczbę punktów, od 5 do 40.

Rysunek 1. Rozkład wyników gimnazjalistów Zespołu Szkół Zawodowych nr 5 im. Stanisława Staszica w Chełmie rozwiązujących arkusz GM-1-102.

Rysunek 2. Rozkład ocen końcowych z gimnazjum uczniów Zespołu Szkół Zawodowych nr 5 im. Stanisława Staszica w Chełmie.

II. CELE EDUKACYJNE

I. Cele ogólne:

Matematyka jest obok języka polskiego głównym przedmiotem w szkole ponadgimnazjalnej.

Celem zajęć rozszerzających w ramach projektu jest:

- ~ Rozwój intelektualny ucznia.
- ~ Wdrażanie ucznia do samodzielnego, logicznego i twórczego myślenia.
- ~ Kształtowanie umiejętności organizacji i systematyczności pracy.
- ~ Kształtowanie umiejętności precyzyjnego wyrażania myśli, wyciągania wniosków, zadawania pytań i stawiania problemów oraz ich rozwiązywania.
- ~ Zapoznanie ucznia z zagadnieniami nieznajdującymi się w materiale nauczania realizowanym w szkole

2. Cele szczegółowe:

Rozwój intelektualny

- Wykształcenie nawyku logicznego i poprawnego myślenia oraz stosowania w praktyce zasad logiki.
- Rozwijanie zdolności stawiania hipotez i ich dowodzenia, odróżniania hipotezy od udowodnionego faktu.
- Doskonalenie zdolności heurystycznych.
- Wykształcenie umiejętności wykonywania działań na liczbach, wyrażeniach algebraicznych i innych podstawowych obiektach abstrakcyjnych.
- Wykształcenie umiejętności tworzenia modeli matematycznych i nawyku ilościowego rozważania dostrzeganych zjawisk.
- Wykształcenie umiejętności planowania rozwiązania problemu matematycznego i realizacji tego planu.
- Kształtowanie wyobraźni przestrzennej.
- Rozwijanie umiejętności czytania ze zrozumieniem różnego rodzaju tekstów zawierających informacje ilościowe (w tym diagramów, wykresów, tabel itp.) oraz sporządzania takich tekstów.
- Rozwijanie umiejętności prawidłowej interpretacji tekstów zawierających dane statystyczne.

- Przygotowanie do korzystania z nowoczesnych technologii informacji.
- Kształtowanie umiejętności używania symboli, schematów, rysunków i wykresów.
- Wykształcenie podstaw matematycznych do zrozumienia zjawisk przyrodniczych, społecznych, technicznych i gospodarczych.

Wychowanie

- Kształtowanie pozytywnego stosunku do podejmowania aktywności intelektualnej i rozbudzanie ciekawości intelektualnej.
- Nauczanie dobrej organizacji pracy, systematyczności i pracowitości.
- Wykształcenie umiejętności prowadzenia merytorycznej dyskusji mającej na celu wspólne dojście do optymalnego rozwiązania.
- Kształtowanie szacunku dla poglądów innych i umiejętności obrony własnych poglądów.
- Wykształcenie krytycznego stosunku do własnych poglądów i umiejętności zmiany zdania pod wpływem racjonalnych argumentów.
- Nauczenie zrozumiałego przedstawiania informacji.
- Wykształcenie umiejętności argumentowania.
- Wykształcenie umiejętności planowania pracy.
- Wykształcenie umiejętności współpracy w grupie.
- Umożliwienie podejmowania świadomych decyzji dotyczących społeczeństwa, gospodarki i środowiska naturalnego poprzez przekazanie umiejętności będących podstawą rozumienia zjawisk gospodarczych, społecznych i przyrodniczych.
- Umożliwienie świadomego i krytycznego korzystania z danych statystycznych.
- Wykształcenie umiejętności samodzielnego zdobywania informacji i samokształcenia

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Program przeznaczony jest zarówno dla uczniów realizujących zakres podstawowy, jak i uczących się również w klasach z zakresem rozszerzonym. Może być wykorzystywany w dwóch sytuacjach:

- uczniowie realizujący tylko zakres podstawowy uczą się w osobnych klasach niż uczniowie realizujący także zakres rozszerzony,
- wszyscy uczniowie wspólnie uczą się materiału z zakresu podstawowego, a niektórzy z nich poznają materiał zakresu rozszerzonego na dodatkowych zajęciach.

IV. REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH

1. Organizacja zajęć

Zajęcia odbywają się 2 razy w tygodniu po 1 godzinie lekcyjnej. W czasie ferii zimowych przewidziano 2 spotkania po 3 godziny lekcyjne.

2. Pomoce naukowe:

- podręcznik
- zbiór zadań
- kalkulatory naukowe
- zestaw komputerowy z dostępem do platformy edukacyjnej

3. Procedury osiągnięcia celów

UWAGI OGÓLNE

Wybierając sposoby osiągnięcia celów edukacyjnych, należy uwzględniać możliwości i zainteresowania uczniów, nie zapominając o zasadzie stopniowania trudności.

Skuteczne nauczanie wymaga stosowania zróżnicowanych metod pracy. Poza tradycyjnymi formami, jak praca równym frontem czy praca z podręcznikiem, warto stosować jak najczęściej takie metody, które wymagają aktywnej postawy uczniów. Należy do nich praca w grupie. Podczas zajęć zorganizowanych w ten sposób uczniowie nie tylko zdobywają umiejętności matematyczne, ale także uczą się współdziałania i komunikacji w grupie.

Ważną metodą pracy jest metoda projektu, w której uczniowie wykonują (w grupach lub indywidualnie) prace długoterminowe. Uczy ona samodzielności, odpowiedzialności, organizacji pracy, a także prawidłowego wnioskowania.

Wybrane przez nauczyciela metody pracy muszą uwzględniać także korzystanie z nowoczesnych technik informacji. Kierować się tu trzeba możliwościami technicznymi, warto jednak dążyć do szerszego wykorzystania zwłaszcza komputerów i kalkulatorów graficznych, a także zwykłych kalkulatorów, które obecnie są już powszechnie dostępne.

PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH

Jak najwięcej czasu należy poświęcać na ćwiczenie podstawowych umiejętności. Szczególną uwagę należy zwrócić na umiejętności praktyczne, jak szacowanie, przybliżenia czy obliczenia procentowe.

W kształtowaniu umiejętności posługiwania się obiektami geometrycznymi, zwłaszcza w wypadku stereometri, należy posługiwać się modelami figur.

Nowe pojęcia i fakty warto przynajmniej w części przypadków wprowadzać jako uogólnienie doświadczeń (wykonania obliczeń, rysunków, pomiarów). Dopiero wówczas można — jeśli pozwalają na to możliwości uczniów — dowodzić twierdzeń. Oczywiście nie umniejsza to znaczenia, jakie ma rozróżnianie hipotezy (opartej na kilku przypadkach) od udowodnionego twierdzenia.

Wszystkie pojęcia matematyczne poznawane na IV etapie edukacyjnym powinny być przedstawione także w zastosowaniach do sytuacji z przyrody, ekonomii, techniki czy życia codziennego. Dotyczy to w szczególności różnego rodzaju funkcji (w tym ciągów), które przedstawiać należy nie tylko jako przykłady przyporządkowań, ale także opis zależności. W wypadku tego celu szczegółowego szczególnie ważna jest wspomniana już wcześniej metoda projektu.

Wprowadzić w IV etapie edukacyjnym znacznie rzadziej niż w gimnazjum stosować będziemy gry dydaktyczne, ale warto rozważyć stosowanie także tej formy pracy.

Do rozwiązywania zadań dotyczących sytuacji rzeczywistych (przyroda, technika, ekonomia) uczniowie powinni wykorzystywać kalkulatory a w miarę możliwości technicznych — także komputery i kalkulatory graficzne.

Lekcje z zakresu rozszerzonego będą różnić się od zakresu podstawowego przede wszystkim poziomem ścisłości. Uczniowie powinni umieć zrozumieć prosty dowód twierdzenia zarówno na podstawie tekstu podręcznikowego, jak i wykładu nauczyciela. Dlatego należy stworzyć im możliwość percypowania takich tekstów zarówno w formie pisemnej, jak ustnej

Ważne jest, aby uczniowie zdobyli umiejętność samokształcenia i samodzielnego poszukiwania informacji. Dlatego kształcenie musi przewidywać wytworzenie sytuacji, w których uczniowie będą ćwiczyć te umiejętności. Do tego celu nadaje się np. metoda projektu.

V. TREŚCI NAUCZANIA

Dział programowy	Forma kształcenia	Zakres tematyczny	Liczba godzin
1. Liczby i ich zbiory	konwersatoria	a) zbiór, suma, iloczyn i różnica zbiorów;	2
		b) podstawowe prawa rachunku zdań;	2
		c) zbiór liczb rzeczywistych	2

		<p>i jego podzbiory, liczby naturalne (liczby pierwsze), liczby całkowite, wymierne i niewymierne, rozwinięcie dziesiętne liczby rzeczywistej;</p> <p>d) prawa dotyczące działań arytmetycznych na liczbach rzeczywistych;</p> <p>e) definicja potęgi o wykładniku wymiernym oraz prawa działań na potęgach o wykładniku wymiernym;</p> <p>f) oś liczbowa i układ współrzędnych na płaszczyźnie;</p> <p>g) definicja przedziału liczbowego na osi oraz definicja sumy, iloczynu i różnicy przedziałów,</p> <p>h) definicja wartości bezwzględnej;</p> <p>i) zasada indukcji matematycznej;</p> <p>j) metody rozwiązywania i interpretację geometryczną równań i nierówności z wartością bezwzględną;</p> <p>k) prawa działań na potęgach o wykładniku rzeczywistym;</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>
2. Wielomiany i funkcje wymierne	konwersatoria	<p>a) definicja i własności funkcji liniowej;</p> <p>b) definicję i własności funkcji kwadratowej, jej wykres i miejsca zerowe;</p> <p>c) wzory Viéte'a;</p> <p>d) sposoby rozwiązywania równań i nierówności kwadratowych z parametrem;</p> <p>e) definicja wielomianu i prawa dotyczące działań na wielomianach: dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie;</p> <p>f) sposoby rozkładu wielomianu na czynniki;</p> <p>g) twierdzenie Bézouta;</p> <p>h) definicja funkcji homograficznej i jej własności;</p>	<p>2</p> <p>4</p> <p>1</p> <p>4</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>1</p> <p>1</p>

		i) zasady wykonywania działań na wyrażeniach wymiernych;	2
		j) sposoby rozwiązywania równań wielomianowych oraz równań i nierówności z funkcją homograficzną;	2
		j) definicja funkcji wymiernej oraz metody rozwiązywania równań i nierówności wymiernych;	2
		k) dwumian Newtona	1
3. Funkcje trygonometryczne	konwersatoria	a) definicje funkcji trygonometrycznych kąta ostrego w trójkącie prostokątnym;	3
		b) pojęcie miary łukowej kąta oraz definicje, własności i wykresy funkcji trygonometrycznych dowolnego kąta;	4
		c) tożsamości trygonometryczne;	2
		d) wzory redukcyjne;	1
		e) sposoby rozwiązywania równań trygonometrycznych.	2
4. Ciągi liczbowe	konwersatoria	a) definicję ciągu liczbowego;	3
		b) definicję ciągu arytmetycznego i geometrycznego, wzór na n-ty wyraz, wzór na sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego i geometrycznego;	6
		c) procent składany, oprocentowanie lokat i kredytów;	2
		d) przykłady ciągów zdefiniowanych rekurencyjnie;	1
		e) definicję granicy ciągu liczbowego oraz sposoby obliczania granic ciągów;	2
		f) pojęcie sumy szeregu geometrycznego.	2
5. Ciągłość i pochodna funkcji	konwersatoria	a) pojęcie funkcji ciągłej;	1
		b) pojęcie pochodnej, jej interpretacja geometryczna i fizyczna;	1
		c) wzory do obliczania	2

		<p> pochodnych wielomianów i funkcji wymiernych;</p> <p> d) związek pochodnej z istnieniem ekstremum i z monotonicznością funkcji.</p>	3
6. Planimetria	konwersatoria	<p> a) własności czworokątów wypukłych, twierdzenie o okręgu wpisanym w czworokąt i okręgu opisanym na czworokącie;</p> <p> b) związki miarowe w figurach płaskich z zastosowaniem trygonometrii;</p> <p> c) pojęcie osi symetrii i środka symetrii figury;</p> <p> d) twierdzenie Talesa i jego związek z podobieństwem;</p> <p> e) cechy podobieństwa trójkątów,</p> <p> f) twierdzenie sinusów i cosinusów;</p> <p> g) pojęcia: symetria osiowa, przesunięcie, obrót, symetria środkowa oraz własności tych przekształceń;</p> <p> h) definicję wektora, sumy wektorów i iloczynu wektora przez liczbę;</p> <p> i) definicję i własności jednokładności.</p>	4 4 1 4 2 2 2 2 1
7. Stereometria	konwersatoria	<p> a) graniastosłupy, ostrosłupy, walce, stożki i kule;</p> <p> b) pojęcie kąta nachylenia prostej do płaszczyzny i kąta dwuściennego;</p> <p> c) związki miarowe w bryłach z zastosowaniem trygonometrii;</p> <p> d) przekroje płaskie graniastosłupów i ostrosłupów;</p> <p> e) pojęcie wielościanu foremnego.</p>	2 1 11 6 2
8. Rachunek prawdopodobieństwa	konwersatoria	<p> a) pojęcia kombinatoryczne: permutacje, kombinacje, wariacje z powtórzeniami i bez powtórzeń;</p> <p> b) pojęcie prawdopodobieństwa i jego własności;</p> <p> c) elementy statystyki opisowej:</p> <p> średnia arytmetyczna, średnia</p>	6 8 6

		ważona, mediana, wariancja i odchylenie standardowe (liczone z próby).	
--	--	--	--

VI. PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZESTNIKÓW

Uczeń powinien umieć :

W opisie uwzględniono podział umiejętności pomiędzy klasy oraz klasyfikacje ich na odpowiednie poziomy wymagań: konieczne — ocena dopuszczająca, podstawowe — ocena dostateczna, rozszerzające — ocena dobra, dopełniające — ocena bardzo dobra. Klasyfikacja podwójna, np. K/P, oznacza, że prostsze zadania dotyczące danego zagadnienia należy traktować jako wymagane na poziomie K, a trudniejsze — P.

Od uczniów realizujących program zakresu rozszerzonego wymagamy na poziomie D znajomości przynajmniej niektórych dowodów twierdzeń z zakresu podstawowego.

Za wymagania na poziomie W należy uznać spełnienie wszystkich wymagań z poziomów niższych oraz umiejętność rozwiązywania zadań znacznie wykraczających poza wymagania na poziomie D stopniem trudności lub tematyką.

Kursywą oznaczono wymagania dotyczące rozszerzenia.

WYMAGANIA	KLASA		
	I	II	III
LICZBY RZECZYWISTE			
Uczeń:			
— podaje przykłady liczb: naturalnych, całkowitych, wymiernych, niewymiernych; pierwszych i złożonych, potrafi zakwalifikować daną liczbę do jednego z tych rodzajów	K		
— zna pojęcie osi liczbowej	K		
— zamienia skończone rozwinięcie dziesiętne na ułamek zwykły i na odwrót	K		
— rozumie pojęcie rozwinięcia okresowego, znajduje rozwinięcia dziesiętne ułamków zwykłych	P/R		
— wie, że suma, różnica, iloczyn i iloraz liczb wymiernych są liczbami wymiernymi	P		
— umie pokazać na przykładach, że suma (różnica, iloczyn i iloraz) liczb niewymiernych może być zarówno liczbą wymierną, jak i niewymierną	D		
— wykonuje działania na liczbach wymiernych: cztery działania arytmetyczne, potęgi o wykładniku całkowitym i postaci $1/n$; także z użyciem kalkulatora	K		
— znajduje wartość bezwzględną liczby	P		
— upraszcza pierwiastki i znajduje ich przybliżone wartości za	K		

pomocą kalkulatora			
— upraszcza wyrażenia zawierające potęgi o wykładniku wymiernym i pierwiastki	P/R		
— usuwa niewymierności z mianownika	P/R		
— zapisuje i odczytuje liczby w notacji wykładniczej	P		
— posługuje się notacją wykładniczą w obliczeniach	R/D		
— oblicza procent danej liczby	K		
— zna pojęcie punktu procentowego	K		
— zwiększa i zmniejsza liczbę o dany procent, porównuje liczby, używając procentów	P		
— rozwiązuje zadania z procentami dotyczące m.in. płac, cen, podatków, lokat i kredytów, także z użyciem równań i układów równań liniowych	R/D		
— zaokrągla liczby z podaną dokładnością	K		
— szacuje wyniki działań i wielkości ze świata rzeczywistego	P/R		
— wykorzystuje umiejętność szacowania w bardziej złożonych sytuacjach, oblicza błąd względny	D		
— oblicza wartość logarytmu:			
• w najprostszych wypadkach (np. $\log 24$)		K	
• dziesiętnego lub naturalnego za pomocą kalkulatora		P	
• dowolnego za pomocą kalkulatora (ze wzoru na zamianę podstawy logarytmu)		R	
— zna twierdzenie o rozkładzie liczby naturalnej na czynniki pierwsze	R		
— zna twierdzenie o niewymierności pierwiastka kwadratowego z liczby 2	K		

RÓWNANIA I NIERÓWNOŚCI

Uczeń:

— oblicza wartość liczbową wyrażenia algebraicznego	K		
— przekształca sumy i różnice wielomianów	K		
— zna wzory skróconego mnożenia	K		
— rozwiązuje równania i nierówności liniowe oraz układy równań liniowych i zadania z treścią prowadzące do takich równań, nierówności i układów	K/P		
— rozwiązuje równania niepełne kwadratowe	K		
— rozwiązuje zadania prowadzące do równań niepełnych kwadratowych	P		
— rozwiązuje równania kwadratowe	P		
— rozwiązuje zadania prowadzące do równań kwadratowych	R		
— rozwiązuje nierówności kwadratowe	P		
— rozwiązuje zadania prowadzące do nierówności kwadratowych	D		
— sprawdza w prostych wypadkach zależność liczby rozwiązań równania kwadratowego z parametrem	K		
— rozwiązuje równania kwadratowe z parametrem	P		
— rozwiązuje nierówności kwadratowe z parametrem	R/D		
— oblicza sumę i iloczyn pierwiastków równania kwadratowego	K		

— rozwiązuje zadania z parametrem z zastosowaniem wzorów Viete'a	P/R		
— zna dowód wzorów Viete'a	D		
— rozwiązuje proste równania i nierówności z wartością bezwzględną	R		
— rozpoznaje wielomiany, dodaje je, odejmuje i mnoży przez liczbę		K	
— mnoży wielomian przez dwumian		P	
— mnoży wielomiany		R	
— dzieli wielomian przez dwumian		P	
— dzieli wielomiany		R	
— znajduje pierwiastki wielomianu zapisanego w postaci iloczynu czynników liniowych i kwadratowych		P	
— rozwiązuje proste równania wielomianowe		P	
— stosuje twierdzenie Bezouta do znajdowania pierwiastków wielomianu		R/D	
— rozwiązuje proste nierówności wielomianowe		P-R	
— stosuje twierdzenie o postaci wymiernych pierwiastków wielomianu o współczynnikach całkowitych		P	
— dodaje i odejmuje wyrażenia wymierne:			
• o jednakowych mianownikach			K
• o różnych mianownikach			P
— wyznacza dziedzinę wyrażenia wymiernego			R
— mnoży i dzieli wyrażenia wymierne			D
— wyznacza dziedzinę funkcji wymiernej			K
— rozwiązuje równania wymierne			P
— rozwiązuje proste nierówności wymierne			R
— korzysta ze wzorów na logarytm iloczynu, ilorazu i potęgi		K	
— korzysta ze wzoru na zamianę podstawy		P	
— upraszcza wyrażenia algebraiczne zawierające logarytmy		R	
FUNKCJE			
Uwaga. Funkcje trygonometryczne oraz ciągi zostały ujęte w osobnych działach.			
— odczytuje z wykresu wartości funkcji, argumenty, dla których funkcja przyjmuje daną wartość, miejsca zerowe i przedziały, dla których funkcja przyjmuje wartości dodatnie i ujemne	K		
— odczytuje z wykresu dziedzinę, zbiór wartości, wartość najmniejszą i największą, przedziały monotoniczności	P/R		
— podaje przykłady funkcji	P		
— posługuje się różnymi sposobami opisu funkcji	R/D		
— znając własności zależności między wielkościami, szkicuje wykres funkcji opisującej tę zależność	D		
— rozpoznaje funkcje parzyste, nieparzyste i okresowe na podstawie wykresów	K		
— uzupełnia wykres funkcji wiedząc, że jest ona parzysta, nieparzysta lub okresowa	P		
— rozpoznaje funkcje parzyste, nieparzyste, różnowartościowe na	R		

<i>podstawie wzoru</i>			
— potrafi ograniczyć dziedzinę tak, aby funkcja była różnowartościowa	R		
— dowodzi prostych własności (np. suma funkcji parzystych jest parzysta), dowodzi różnowartościowości funkcji na podstawie wzoru, rozwiązuje proste równania i nierówności, korzystając z własności funkcji	D		
— rysuje wykres funkcji liniowej	K		
— wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres spełnia dane warunki	P		
— rozwiązuje zadania dotyczące funkcji liniowej i jej zastosowań	R/D		
— z wykresu funkcji f uzyskuje wykres funkcji:			
• $f(x) + a$	K		
• $f(x - a)$	P		
• $f(x - a) + b$	R		
— z wykresu funkcji f uzyskuje wykres funkcji:			
• $af(x)$		K	
• $f(ax)$		P/R	
• złożone z powyższych typów		R/D	
— rysuje wykres funkcji kwadratowej postaci:			
• $y = ax^2 + q$	K		
• $y = a(x - p)^2 + q$	P		
• $y = ax^2 + bx + c$ (szkic bez wyznaczenia współrzędnych wierzchołka)	P		
• $y = ax^2 + bx + c$	R		
— rozwiązuje zadania z treścią prowadzące do poszukiwania ekstremum funkcji kwadratowej	R/D		
— szkicuje wykres dowolnej funkcji wykładniczej		K	
— wyjaśnia, w jaki sposób własności funkcji postaci $y = a^x$ zależą od liczby a ; odczytuje własności funkcji wykładniczej z jej wykresu		P/R	
— oblicza wartość wielkości opisanej podaną funkcją wykładniczą		K	
— wykorzystuje własności funkcji wykładniczej do rozwiązywania zadań opisywanych za pomocą takich funkcji		P/R	
— szkicuje wykres dowolnej funkcji logarymicznej i odczytuje z niego jej własności		K/P	
— wyjaśnia, w jaki sposób własności funkcji $y = \log(ax)$ zależą od liczby a		R	
— wykorzystuje logarytmy w badaniu zjawisk opisywanych za pomocą funkcji wykładniczej		P/R	
— rozumie rolę logarytmów w skalach logarymicznych (pH, dB)		D	
— rysuje wykres funkcji homograficznej postaci: $y = a/x$ i odczytuje z niego własności funkcji i zjawisk opisanych przez tę funkcję			K
CIĄGI LICZBOWE			
Uczeń:			

— rozumie intuicyjnie pojęcie ciągu, oblicza dany wyraz ciągu		K	
— znajduje regułę, którą można opisać ciąg, którego kolejne wyrazy zostały podane i w prostych wypadkach zapisuje ją wzorem		P/R	
— rozumie intuicyjnie pojęcie ciągu arytmetycznego (geometrycznego), podaje i rozpoznaje przykłady		K	
— potrafi utworzyć kolejne wyrazy ciągu arytmetycznego (geometrycznego), znając pierwszy wyraz i różnicę (iloraz)		P	
— zna wzór ogólny ciągu arytmetycznego (geometrycznego), potrafi znaleźć wzór takiego ciągu, mając dane jego kolejne wyrazy		R	
— znajduje wzór ciągu arytmetycznego (geometrycznego) na podstawie podanych informacji		D	
— korzystając z własności ciągu arytmetycznego (geometrycznego), bada zjawiska opisane przez taki ciąg		R/D	
— oblicza odsetki lokat:			
rocznych według podanego oprocentowania		K	
w procencie składanym		P	
w różnych okresach kapitalizacji		R	
— porównuje oferty banków i instytucji finansowych		D	
PLANIMETRIA			
Uczeń:			
— zna i rozumie pojęcia, zna własności figur:			
• punkt, prosta, odcinek, półprosta		K	
• równoległość, prostopadłość		K	
• punkty współliniowe, symetralna odcinka		P	
• kąty przyległe, wierzchołkowe, naprzemianległe		R	
• trójkąt równoboczny, równoramienny		K	
• ostrokątny, prostokątny, rozwartokątny		K	
• kwadrat, prostokąt, równoległobok, romb, trapez		K	
• promień, cięciwa, średnica, łuk		K	
• kąt środkowy		K	
• kąt wpisany		P	
• okrąg opisany na wielokącie, okrąg wpisany w wielokąt			P
• oś symetrii, środek symetrii		K	
• figura symetryczna do danej		K	
— wykonuje konstrukcje:			
• prostej równoległej (prostopadłej) do danej przechodzącej przez dany punkt		R	
• symetralnej odcinka		R	
• związane z trójkątami (łatwe)		R/D	
• okręgu wpisanego w dany trójkąt			P
• okręgu opisanego na danym trójkącie			P
• średnicy okręgu, środka okręgu, stycznej do okręgu przechodzącej przez dany punkt		D	
• figury symetrycznej do danej			P
— zna nierówność trójkąta i wykorzystuje ją do rozwiązywania zadań		R/D	
— wie, ile wynosi suma kątów trójkąta i czworokąta i wykorzystuje ten fakt do rozwiązywania zadań		K/P	
— umie udowodnić te fakty		D	

— oblicza pola i obwody:			
• trójkąta i równoległoboku, koła	K		
• trapezu, rombu o danych przekątnych	P		
• wycinka koła	R		
— nazywa wzajemne położenie okręgów oraz prostej i okręgu, wykorzystuje te pojęcia w rozwiązywaniu zadań	P/R/ D		
— rozwiązuje różne zadania, wykorzystując:			
• twierdzenie Pitagorasa	R/D		
• twierdzenie o kącie wpisanym i środkowym	R/D		
• pola i obwody figur	R/D		
• <i>okręgi wpisane i opisane na wielokątach</i>		R/D	
• <i>warunek wpisalności okręgu w czworokąt i opisalności okręgu na czworokącie</i>		D	
• cechy podobieństwa trójkątów		D	
• <i>jednokładność</i>		R/D	
— wykorzystuje twierdzenie Talesa do rozwiązywania zadań:			
• prostych, korzystających z jednej proporcji		K	
• bardziej skomplikowanych		P/R/ D	
— rozumie intuicyjnie pojęcie podobieństwa		K	
— oblicza wymiary figury podobnej do danej w danej skali		K	
— bada, czy dane prostokąty są podobne		P	
— znajduje skalę podobieństwa dwóch figur podobnych		P	
— zna cechy podobieństwa trójkątów i sprawdza, czy dane trójkąty są podobne		R	
— <i>umie skonstruować obraz figury w jednokładności</i>		P	
— <i>umie stwierdzić, czy figury są jednokładne i wskazać środek i skalę jednokładności</i>		R	
— <i>potrafi uzasadniać proste fakty geometryczne, np. twierdzenie o sumie kątów trójkąta</i>	K		
— <i>dowodzi prostych twierdzeń geometrycznych</i>	P/R		
— <i>rozumie pojęcie twierdzenia, odróżnia twierdzenie proste od odwrotnego</i>	P/R		
— <i>prowadzi bardziej skomplikowane dowody, wykorzystując np. porównywanie kątów, kąty środkowe i wpisane, porównywanie pól, cechy przystawania i cechy podobieństwa; prowadzi proste dowody nie wprost</i>		D	
— <i>przesuwa figurę o dany wektor</i>		K	
— <i>zna i rozumie pojęcia: wektor zerowy, wektory przeciwne, wektory równe</i>		P	
— <i>dodaje wektory i mnoży je przez liczbę, wykorzystuje te umiejętności do rozwiązywania zadań</i>		R/D	
— <i>stosuje twierdzenie o związkach miarowych między odcinkami stycznych i siecznych.</i>		R/D	
GEOMETRIA ANALITYCZNA			
Uczeń:			
— <i>zaznacza w układzie współrzędnych zbiór punktów spełniających warunek typu:</i>			

• $x > 0$ $y \leq 4$		K	
• $y < 2x + 3$		P	
• $x + y \geq 5$		R	
• <i>koniunkcja lub alternatywa nierówności liniowych</i>		R	
— rysuje prostą o danym równaniu		P	
— wyznacza równanie prostej spełniającej dane warunki		R/D	
— rozwiązuje graficznie układ dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi		K	
— wyjaśnia związek pomiędzy liczbą rozwiązań układu dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi a wzajemnym położeniem prostych		P	
— <i>rozwiązuje układy dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi z parametrem</i>		P/R	
— oblicza odległość między punktami o danych współrzędnych		K	
— rozwiązuje zadania związane z odległością punktów w układzie współrzędnych		R/D	
— rysuje okrąg o równaniu danym w postaci:			
• $x^2 + y^2 = r^2$		K	
• $(x^2 - a^2) + (y^2 - b^2) = r^2$		P	
• $x^2 + y^2 + 2ax + 2bx + c = 0$		D	
— sprawdza analitycznie np. czy dany punkt leży na danym okręgu		P	
— rozwiązuje proste zadania dotyczące równania okręgu jak np. znajdowanie punktów wspólnych prostej i okręgu		R	
— <i>rozwiązuje trudniejsze zadania dotyczące równania okręgu, także z parametrem</i>		D	
— <i>znajduje współrzędne narysowanego wektora</i>		K	
— <i>rysuje przykład wektora o danych współrzędnych</i>		K	
— <i>przesuwa figurę o dany wektor</i>		P	
— <i>znajduje współrzędne wektora o danym początku i końcu</i>		P	
— <i>określa współrzędne wektora przeciwnego do danego</i>		P	
— <i>oblicza długość wektora o danych współrzędnych</i>		P	
— <i>oblicza współrzędne sumy wektorów i iloczynu wektora przez liczbę</i>		R	
— <i>wykorzystuje działania na wektorach do rozwiązywania zadań</i>		R/D	
TRYGONOMETRIA			
FUNKCJE KĄTA OSTREGO			
Uczeń:			
— znając długości boków trójkąta prostokątnego, potrafi obliczyć funkcje trygonometryczne jego kątów		K	
— wykonuje proste rachunki z zastosowaniem funkcji trygonometrycznych, także z zastosowaniem kalkulatora		P/R	
— stosuje funkcje trygonometryczne kąta ostrego do:			
• prostych zadań geometrycznych		K	
• prostych sytuacji życia codziennego		P	
• trudniejszych zadań		R	
— samodzielnie rozpoznaje sytuacje, w których może zastosować		D	

funkcje trygonometryczne			
— korzysta z podanych wartości funkcji kątów 30° , 45° , 60° do rozwiązywania prostych zadań	K		
— zna wartości funkcji tych kątów i wykorzystuje je do rozwiązywania zadań	P/R/ D		
— zna „jedynkę trygonometryczną” i korzysta z niej do wyznaczenia wartości jednej z funkcji, gdy dana jest inna	P		
FUNKCJE DOWOLNEGO KĄTA			
— zamienia na miarę łukową i z miary łukowej na stopnie:			
• wielokrotności kąta prostego		K	
• 30° , 45° , 60°		P	
• dowolne kąty		R	
— oblicza wartości funkcji trygonometrycznych:			
• za pomocą kalkulatora		K	
• dla wielokrotności kąta prostego		P	
• sprowadzając kąt do pierwszej ćwiartki		R	
— rozumie związek pomiędzy współczynnikiem kierunkowym funkcji liniowej a kątem nachylenia jej wykresu		R	
— szkicuje wykres funkcji:			
• sinus, cosinus		K	
• tangens, cotangens		P	
— odczytuje własności funkcji trygonometrycznych z ich wykresów		R	
— podaje przykłady zjawisk, w których opisie występuje sinusoida		R	
— odczytuje z wykresu informacje na temat takich zjawisk		P	
— rozwiązuje dla kątów z przedziału $[0; 2\pi]$ równania:			
• postaci $\sin x = k$ lub $\cos x = k$		K	
• dające się sprowadzić (np. za pomocą wzorów redukcyjnych) do postaci $\sin x = k$ lub $\cos x = k$ lub $\operatorname{tg} x = k$ lub $\operatorname{ctg} x = k$		P	
• inne proste równania trygonometryczne		R	
— rozwiązuje proste nierówności trygonometryczne		R	
— za pomocą twierdzenia sinusów oblicza długość boku lub miarę kąta w trójkącie		K	
— za pomocą twierdzenia cosinusów oblicza długość boku trójkąta		K	
— wykorzystuje twierdzenie sinusów i twierdzenie cosinusów do rozwiązywania zadań		P/R/ D	
— umie udowodnić przynajmniej jedno spośród twierdzeń: sinusów i cosinusów		D	
STEREOMETRIA			
Uczeń:			
— rozumie pojęcie równoległości i prostopadłości w przestrzeni			P
— zna twierdzenie o trzech prostych prostopadłych			R
— rozpoznaje następujące rodzaje brył:			
• sześcian, prostopadłościan, graniastosłup, ostrosłup			K
— potrafi określić liczbę wierzchołków, krawędzi i ścian			K
— oblicza pola powierzchni i objętości:			

• prostopadłościanów i ostrosłupów o podstawie kwadratu			K
• graniastosłupów i ostrosłupów w prostych zadaniach geometrycznych			P
• walca i stożka w najprostszych sytuacjach geometrycznych			K
• kuli			P
— rysuje siatki graniastosłupów i ostrosłupów, odpowiada na proste pytania dotyczące bryły na podstawie jej siatki i wykorzystuje tę umiejętność do rozwiązywania zadań dotyczących sytuacji rzeczywistych			R
— stosuje pojęcia: graniastosłup prosty, graniastosłup prawidłowy, ostrosłup prawidłowy			R
— stosuje pola i objętości brył do rozwiązywania zadań			R/D
— rozwiązuje trudniejsze zadania dotyczące wielościanów i brył obrotowych			D
— wskazuje w graniastosłupie prostym kąty: pomiędzy krawędziami, pomiędzy krawędziami a przekątnymi, pomiędzy przekątnymi			K
— wskazuje w ostrosłupie kąty pomiędzy krawędziami oraz między wysokością a krawędzią			P
— wskazuje kąty: pomiędzy wysokością a ścianą boczną, pomiędzy ścianą boczną a podstawą, pomiędzy wysokością ściany bocznej a wysokością bryły itp.			R
— rozwiązuje zadania dotyczące graniastosłupów i ostrosłupów bez wykorzystania funkcji trygonometrycznych			K
— rozwiązuje zadania dotyczące graniastosłupów i ostrosłupów polegające na wykorzystaniu pojedynczej funkcji trygonometrycznej			P
— rozwiązuje zadania dotyczące graniastosłupów i ostrosłupów oraz brył obrotowych polegające na wykorzystaniu funkcji trygonometrycznych			R/D
— rozumie pojęcie przekroju, szkicuje przekroje graniastosłupów równoległe i prostopadłe do podstawy i rozwiązuje proste zadania dotyczące tych przekrojów			K
— szkicuje przekroje ostrosłupów i rozwiązuje zadania dotyczące tych przekrojów, także z wykorzystaniem trygonometrii			P
— szkicuje przekroje brył i rozwiązuje proste zadania dotyczące tych przekrojów, także z wykorzystaniem trygonometrii			R/D
KOMBINATORYKA I PRAWDOPODOBIENSTWO			
Uczeń:			
— rozumie intuicyjnie pojęcie prawdopodobieństwa i jego związek z częstością			K
— oblicza wprost z definicji prawdopodobieństwa zdarzeń			
• najprostszych, np. otrzymanie parzystej liczby oczek w rzucie kostką			K
• prostych, przy rzucie dwiema kostkami lub dwiema monetami			P
• sumy zdarzeń i zdarzenia przeciwnego			R
— zna pojęcia: zdarzenie pewne, zdarzenie niemożliwe, zdarzenie przeciwne			P

— znajduje liczbę możliwych wyników przy kilkukrotnym rzucie kostką i w innych wypadkach o podobnej skali trudności,			P
— oblicza liczbę możliwości z zasady mnożenia w bardziej skomplikowanych wypadkach i wykorzystuje wyniki do obliczania prawdopodobieństwa			R/D
— <i>oblicza liczbę możliwych ustawień n różnych elementów, stosuje tę umiejętność do obliczania prawdopodobieństwa; zna symbol n!</i>			K
— <i>rozwiązuje zadania z obliczeniami liczby permutacji z zastosowaniem ich do obliczania prawdopodobieństwa</i>			P/R
— <i>oblicza liczbę wariacji z powtórzeniami i bez, stosuje tę umiejętność do obliczania prawdopodobieństwa</i>			P
— <i>rozwiązuje proste zadania z obliczaniem liczby wariacji (z powtórzeniami i bez) i zastosowaniem ich do obliczania prawdopodobieństwa</i>			P/R
— <i>oblicza w prostych wypadkach liczbę kombinacji i stosuje tę umiejętność do obliczania prawdopodobieństwa w prostych przypadkach</i>			P
— <i>rozwiązuje trudniejsze zadania z obliczaniem liczby kombinacji i zastosowaniem ich do obliczania prawdopodobieństwa, w szczególności zadania dotyczące gier typu toto-lotka</i>			R/D
— <i>rozwiązuje zadania wymagające jednoczesnego korzystania z permutacji, wariacji i kombinacji i stosowania ich do obliczania prawdopodobieństwa</i>			D
STATYSTYKA OPISOWA			
Uczeń:			
— odczytuje informacje z tabel, diagramów słupkowych i kołowych		K/P	
— wyciąga z takich informacji wnioski, wykonując odpowiednie obliczenia		R/D	
— oblicza:			
• średnią arytmetyczną danych liczb		K	
• odchylenie standardowe danych liczb		K	
• modę i medianę danych liczb		P	
• średnią arytmetyczną danych zapisanych w postaci tabeli lub histogramu		P	
• średnią ważoną danych liczb		R	
— rozumie sens intuicyjny odchylenia standardowego		K	
— wyciąga wnioski z informacji w postaci średnich i odchylenia standardowego		P/R/ D	
— rozumie różnice pomiędzy różnymi rodzajami średnich i ograniczenia w ich stosowaniu		D	
— przedstawia dane w postaci tabel i diagramów		K/P	
— opracowuje statystycznie nieskomplikowany problem		R	
— stawia prosty problem i opracowuje go statystycznie		D	

VII. SPOSOBY OCENIANIA UCZESTNIKÓW

W ocenianiu wykorzystany zostanie powyższy opis założonych osiągnięć.

Ocena pracy i osiągnięć ucznia powinna mobilizować go do zdobywania wiedzy i kształtowania umiejętności, dawać radość i satysfakcję. Dlatego powinna wykazywać mocne strony ucznia i pełnić rolę wyłącznie wspierającą. Proponuje się zatem:

- ocenę słowną z motywacją,
- wspólną analizę wykonanej pracy,
- wspólne wyciąganie wniosków,
- pochwałę samodzielności, oryginalności i pomysłowości,
- pochwałę dobrej współpracy w grupie,
- test po każdym roku trwania zajęć.

VIII. EWALUACJA PROGRAMU

Monitorowanie postępów w nauce uczniów.

Sprawdzanie poziomu nabytej wiedzy poprzez rozwiązywanie zadań za pośrednictwem platformy edukacyjnej.

IX. BIBLIOGRAFIA

Matematyka I. Podręcznik dla liceum i technikum. Zakres podstawowy —A. Jatczak, M. Ciołkosz, P. Ciołkosz, Wyd. Operon, Gdynia 2007.

Matematyka II. Podręcznik dla liceum i technikum. Zakres podstawowy —A. Jatczak, M. Ciołkosz, P. Ciołkosz, Wyd. Operon, Gdynia 2007.

Matematyka III. Podręcznik dla liceum i technikum. Zakres podstawowy —A. Jatczak, M. Ciołkosz, P. Ciołkosz, Wyd. Operon, Gdynia 2007.

Matematyka I. Ćwiczenia —M. Karpiński, M. Dobrowolska, J. Lech

Podstawa programowa z przedmiotu matematyka

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Młodzieżowe Uniwersytety Matematyczne

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

Tezy do programu przedstawili:

Jacek Daniel

Ryszard Jagnicki

Teresa Maryjańska

Korekta i opracowanie:

mgr Elżbieta Miterka

Analiza statystyczna wyników egzaminu gimnazjalnego oraz ocen końcowych z matematyki:

mgr Agnieszka Szumera

Nadzór merytoryczny i zatwierdzenie:

prof. dr hab. Zdzisław Rychlik

